

АНДРИЋУ – КЊИГА ДУБОКЕ ОДАНОСТИ

Жанета Ђукић Перишић позната је нашој научној јавности као приређивач књиге *На сунчаној сирани* (1994), у којој је ова ауторка, покушавајући да реконструише неостварен роман Иве Андрића о Томи Галусу, објавила познату, али и непознату прозу о јунаку што га проучаваоци Андрића сматрају пишчевим алтер-егом. Своје претпоставке о томе шта је спречило писца да овај роман уобличи и заврши, изнела је Жанета Ђукић Перишић две године раније у књизи под насловом *Кавалер светиоџ духа*, студији посвећеној тумачењу и контекстуализацији лика Томе Галуса који се појављује у објављеним и необјављеним приповеткама Андрићевим, али и у чувеном роману *На Дрини ћурџија*. Нема никакве сумње да је из овог подухвата – у којем су нужно морале бити успостављене везе између књижевног лика и пишчеве личности – произашло и интересовање ауторкино за пишчеву биографију, интересовање које је, након година темељног истраживања, резултовало књигом *Писац и џрича*. У овом капиталном делу о Иви Андрићу, Жанета Ђукић Перишић открила је све оно за чим је годинама трагала, покушавајући да расветли делић оне тајне коју скривају свако велико уметничко дело и сваки велики уметник.

Андрић је данас као писац жив, његове књиге се прештампавају у најтиражнијим издањима, студенти се много пре опредељују за курс о поетици писца *На Дрини ћурџије* него о аутору *Сеоба* на пример. Али, треба напоменути да ова популарност Андрићева има и ону другу, мање лепу страну. Наиме, у време када нам са Запада долази тенденција изучавања књижевних дела у контексту, када акценат са естетске вредности бива пребачен на питања политичка, што се баве историјом односа моћи и подређености,

а које чине објашњивим уврежене друштвене предрасуде према појединим мањинским групама – националним, расним, полним – и у време када су на Балкану још увек свеже и болне последице ратних сукоба 90-их година, Андрићево дело постало је изузетно погодно за многе помодне приступе од имаголошког до постколо-нијалног. Другим речима, код многих Андрићевих критичара, да их тако назовемо (иако многи од њих не заслужују то име) пре-овладао је један, по мом дубоком уверењу, књижевности сасвим непримерен идеолошки дискурс у виђењу дела великог писца. У таквој перспективи, критичар бива тај који себе и своје интересе ставља у први план, а књижевни текст постаје само обично сред-ство које до задовољавања тих интереса води.

Као и сви велики умови, који су умели да проникну у дуби-не нечега што зовемо универзалном човековом природом (то ви-димо и из књиге која је пред нама), и поред тога што је читав свој живот и дело засновао на идеји о причи и причању као о есенцији људскости, Андрић је знао и то да од речи треба страховати, и да ће увек бити таквих тумача који ће дела уметника и песника пре-водити на језик идеологије, као и да се тако нешто догађа у сва-ком времену и на сваком месту где се понавља вечна борба лова-ца и прогоњених. Можда се управо зато, како каже наша ауторка, Андрић као друштвено биће определио за ћутање, док је његово естетско биће изабрало говор, као једини могући начин да се чо-век супротстави нередом и злу које доноси наша материјом одређе-на егзистенција. У том смислу, и књига *Писац и њрича* Жанете Ђукић Перишић није тек једна од многобројних студија чији су аутори брже-боље похитали да напишу нешто поводом његове годишњице: осим тога што је резултат огромног и мукотрпног истраживачког рада, осим што представља најпотпунију пишче-ву биографију, ова књига је и људски гест. Писана са оном врстом интелектуалне честитости коју је Исидора Секулић назвала *служ-бом*, служењем вредностима које нас превазилазе, књига *Писац и њрича* одаје аутора који се не повлачи ни пред једним питањем које се за Андрића везује. Напротив, Жанета Ђукић Перишић – а управо захваљујући легитимности, ауторитету али и и дигни-тету који јој даје њена тиха, из буке и беса данашњице повучена позиција посвећеног истраживача – у својој књизи нуди одговоре на сва питања у вези са којима је писац употребљаван и злоупотре-бљаван: од питања о националној припадности, преко односа према Немачкој и Немцима до места и улоге коју је имао у после-ратној југословенској држави.

Али, то није и једини разлог због којег ова књига заслу-жује нашу пажњу и поштовање. Када се одлучила на писање

стваралачке биографије Иве Андрића, Жанета Ђукић Перишић суочила се са једним готово немогућим задатком, немогућим, са једне стране, јер литература о овом писцу (видели смо из најновије и најкомплетније библиографије његових дела објављене у Матици српској) броји 11.000 јединица, а са друге, зато што је и поред мора података, сведочења, тумачења његових дела, из разлога поменутих и наслућених, скривени човек иза писца и даље остао скривен, закопчан у беспрекорној спољашњости грађанина чији се лик опирао чак и сликарима који су га портретисали. Питања која су се у оваквом подухвату наметала: како писати о везама биографије и дела, о односу појединачног, људског и ефемерног, и општег, естетског, универзалног, чији одговори воде у саму срж не само Андрићеве већ и свеколике уметности, Жанета Ђукић Перишић разрешила је на један изузетно успешан и сугестиван начин, не само због тога што је поседовала велико предзнање, и не само захваљујући очигледној и на мноштву примера показаној бриљантној моћи расуђивања и закључивања, већ и зато што ова ауторка поседује ону врсту истраживачке интуиције што јој је (задржавши је у оквирима естетским, али и етичким, које су многи истраживачи бахато и силом газили и рушили) отворила врата која су другима остала затворена. Иако школована на теоријским увидима руских формалиста (или можда баш због тога), ауторка књиге о Андрићевој стваралачкој биографији, можда и не знајући за „нови историзам” Стивена Гринблата, схватила је да је све оно што нам о себи писац никада није рекао, а упркос огромној дистанци коју је заузео према својим ликовима (смештајући их, како у историју, тако и у причу чији се аутор изгубио у процесу њеног посредовања и преношења), могуће пронаћи у његовом делу. Али, сви ови вредни увиди у однос проживљено–испричано, дакле, тамо где она назире личну емоцију иза маске објективног приповедача, нису код Жанете Ђукић Перишић нити усиљени нити упрошћено вулгарни. Осетивши да дистанца код нашег писца није само психолошка већ и естетска категорија, дакле да није само последица страха од опасности (моралне осуде или кажњавања које се спроводи као ускраћивање или утамничење), наша ауторка препознала је управо ту дистанцу као и кључну категорију Андрићеве поетике. Тако се, управо указујући на пишчеву веру да само „пребољене болести” и „пребољена искуства” могу да уђу у причу, те добију ореол универзалног и естетског обрасца, али и у бројним другим случајевима, пишчев биограф претвара и у право и аутентичног тумача Андрићевог књижевног дела. Изузетни су управо они примери на којима она показује како је лични доживљај пишчев

из дневничких белешки транспонован у елиотовским језиком речено „објективни корелатив” песничког, односно у овом случају прозног искуства. (То су оне драгоцене паралеле успостављене између пишневог доживљаја младе Индускиње-преводиоца Ману Банерђи са Конгреса писаца 1951. година и описа младе Дубровчанке у прози из круга о братру Дражетићу, као и између пишневог ратног београдског дневника и приповедака са темама из окупираног Београда.)

На крају, зашто и то не рећи, у књизи која ће подједнако пленити пажњу како познавалаца, тако и оних који се по први пут сусрећу с Андрићевим делом, а која се чита лако, јер је писана беспрекорним стилем, са реченицом чији се ритам и мелодија одиста могу мерити са реченицом аутора који је њен предмет (без штампарских грешака – што је похвала издавачу), Жанета Ђукић Перишић није понудила само пишнев људски и поетички, књижевни и естетички, већ и етички портрет. Не оспоравајући у њему присуство оне људскости која у себи носи нагонски страх за самоодржањем, ауторка књиге *Писац и њрича* показала је да је и Андрић-човек следио оне своје ликове који нам говоре о томе да се човек не рађа већ да се човеком *постигаје* и то управо у тренуцима када је тај голи људски живот доведен у питање. Зато јер нема тог одбрамбеног механизма – било да долази из нагонског страха, било од разума недораслог изазовима које нам носи сутра – који би нас сачувао и одбранио од смрти, зато јер нема тог скровишта у које бисмо се од живота сакрили, и Андрић је, попут својих Радисава и Фате, газда Недељка и чича Милоја, Томе Галуса, Марија Колоње и Ђамила, знао да се, у смутим временима, у тешким и граничним ситуацијама, супротстави злу и остане човек. Човек који је како у књижевности а тако и у животу знао да чује глас народа, да усвоји мудрост заједнице и колектива – што је нису умели да чују ни владари Андрићевог времена, али ни многи који су дошли после – а по којој се живот рађа и наставља из жртве, стварне и симболичне, да се вера рађа из аскезе, као што преобиле и испуњеност сваке врсте доносе опадање, пропадање и смрт, има много тога да каже данашњем човеку, а прича о њему коју је написала Жанета Ђукић Перишић то на најбољи начин преноси.

Неко је негде рекао да је, да би се написала добра биографија неког писца, осим талента и труда биографа, потребно и нешто више: неки виши ниво препознавања и остварене блискости који измиче рационалном тумачењу. Изгледа да смо у овој књизи о Иви Андрићу добили управо то. Жанета Ђукић Перишић успела је да нам реконструише историју једног човека у тешком

времену, човека ношеног на рушилачком таласу историје, моћи и политике, који је, међутим – поставши на тај начин великим уметником – умео да проговори гласом универзалне људске правде. На тај начин, показавши да је свака права и велика уметност субверзивна, и да представља опасност за све парцијалне интересе засноване на идеологији и политици, ауторка је у исто време деконструисала и разобличила сва парцијална и тенденциозна читања Андрићевих дела. И зато би, да је жив, и да може да прочита књигу *Писац и њрича* Иво Андрић био поносан на свога биографа.*

---

* Текст изговорен на промоцији књиге Жанете Ђукић Перишић *Писац и њрича – сиваралачка биографија Иве Андрића* (Академска књига, Нови Сад 2012), б. децембра 2012. на Коларчевом универзитету у Београду.